

INFLUENȚA ECONOMIEI DE PIAȚĂ ASUPRA STRUCTURII CULTURILOR

INFLUENCE OF MARKET ECONOMY ON ARABLE CROP STRUCTURE

AUREL LUP¹, LILIANA MIRON¹, BOGDAN ROMAN²,

Abstract

Abolition of planned economy system and transition to a market economy has had a significant influence on both structure of arable crops and territorial distribution in major agricultural areas of the country.

Before 1990, plan how to grow areas, yields, territorial distribution and even who should cultivate, state units, agricultural cooperatives and households and cultivated species number was much higher.

The main feature of Romanian agriculture remains extensive profile - cereal, accounting for over 60% of the cultivated land. Increased area under oilseeds such as sunflower or rape emphasizes extensive characteristic of Romanian agriculture.

Almost complete reduction of irrigation as the number of animals, on one hand, and increasing demands for oleaginous seeds, on the other hand, are considered as the main cause of this situation.

Major rehabilitation and restoration of irrigation systems and remaking the livestock are assessed as hopes for the future.

Key words: planned economy, market economy, influence.

Cuvinte cheie: economie planificată, economie de piață, piață, influență.

INTRODUCERE

Repartiția producției agricole vegetale, respectiv a structurii speciilor cultivate în arabil în vederea utilizării raționale a ofertei ecologice precum și a resurselor economice și umane a constituit una din principalele teme ale cercetării de profil cel puțin în ultimele două sute de ani. În anul 1824, germanul J.H. von Thunen publică lucrarea „*Teoria cercurilor createoare*” în care se recomandă cultivarea diferitelor specii de plante în jurul unei piețe unice în funcție de distanța până la această piață (Thunen, 1824). În România, tot în secolul XIX, zona de producție agricolă este studiată de Ion Ionescu de la Brad. În prima jumătate a secolului XX, repartiția teritorială a producției vegetale a fost studiată printre alții de C. Murgoci și în special de Popovici-Lupa (Lupa, 2007).

În perioada agriculturii socialiste, după mulți ani de studii la care au colaborat practic toate institutele de cercetare de profil și cele de învățământ superior, a fost definitivată

¹ Universitatea „Ovidius” Constanța. E-mail: luparela@yahoo.com

² RMB „Future in Agriculture”. E-mail: rmbtractoare@gmail.com

cea mai amplă lucrare de repartiție a producției agricole „Zonarea producției agricole pe județe, orizont 1980-1985-1990 (ICDEA, 1976). De data aceasta însă, lucrarea de zonare trebuia să constituie principalul instrument de repartiție teritorială a sarcinilor planurilor cincinale și anuale pentru agricultură.

Câțiva ani mai târziu, la începutul anilor '80, principiile unei repartizări raționale a producției agricole care formulate prin lucrarea de zonare au fost practic anulate de „Programele de autoconducere și autoaprovizionare teritorială” parte integrantă a „Noii revoluții agrare”. După 1989, piața și managementul privat cu putere de decizie au constituit principalii factori de repartiție teritorială a producției agricole.

MATERIALUL ȘI METODA DE CERCETARE

Materialul utilizat este în principal, cel bibliografic și statistic, iar metoda utilizată este specifică cercetării economice. Culegerea și selectarea datelor, prelucrarea acestora prin metode clasice, analiza și sinteza, concluziile. Acestea din urmă pot constitui un argument decizional în vederea unei zonări mai raționale a producției agricole în condițiile economiei de piață.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Repartiția teritorială a producției agricole în perioada economiei planificate

În perioada economiei socialiste principalii indicatori de plan aai agriculturii erau stabiliți la nivelul cel mai înalt, de obicei la o plenară sau după caz – în funcție de perioadă – la un congres al Partidului. Apoi la începutul fiecărui an se stabilea prin lege principalii parametri tehnici și economici pe care agricultura urma să-i îndeplinească în anul respectiv.

Referitor la structura culturilor, la acest nivel erau stabilite suprafețele și producțiile în fizic la principalele culturi la nivel național cu recomandări generale pentru diferențierea pe sectoare: agricultura de stat, cooperativele agricole și sectorul gospodăriilor populației, reprezentat mai ales de loturile ajutătoare ale membrilor cooperatori.

În cea de a doua fază repartizarea culturilor în plan teritorial se făcea la minister în prezența directorilor de direcții agricole precum și a secretarilor cu probleme agrare ale comitetelor județene de partid.

Următoarea fază și ultima, aceea de la județ năștea discuții pe seama nivelului randamentelor, fiecare unitate agricolă apreciindu-și terenurile mai puțin favorabile decât ale vecinilor.

Un aspect important al structurii culturilor în arabil este acela al departajării pe tipuri de exploatații, ca urmare a planificării centralizate și obligatorii în perioada agriculturii socialiste înainte de 1990 și ca efect al economiei de piață și a managementului privat după abolirea sistemului economiei planificate (tabelul 1).

Înainte de anul 1990, gospodăriile individuale cultivau puține cereale păioase, acestea nepredându-se a fi cultivate pe loturile ajutătoare, în schimb cultivau mult porumb care

putea fi întreținut și recoltat manual. Porumbul constituie în același timp principalul furaj concentrat pentru animale și păsări.

Tabelul 1

Mutații în structura suprafețelor cultivate cu cereale în perioada de tranziție, comparativ cu economia planificată, pe tipuri de exploatații, % din arabil cultivat

(Changes into the cereal area structure during transitional period, as compared to planned economy, on exploitation types; % of cultivated arable)

Perioada	Cultura/ grupa de cultură	Total sectoare	din care:		
			Sector de stat	Privat asociativ	Gospodării individuale
1986- 1989	Grâu	25,0	18,5	30,6	9,8
	Orz + ovăz	8,5	12,8	8,6	2,3
	Total păioase	33,5	31,3	39,2	12,1
	Porumb	27,8	19,9	22,5	61,2
1996- 1999	Grâu	22,4	26,8	21,4	17,7
	Orz + ovăz	7,9	13,4	6,7	6,4
	Total păioase	30,3	40,2	38,1	24,1
	Porumb	35,1	13,6	39,6	43,6

Sursa: Anuarele statistice ale României.

Menționăm că în această perioadă practic o treime din șeptel se afla încă în sectorul gospodăriilor populației. După 1989, ca urmare a retrocedării terenurilor către foștii proprietari, aceștia au început să cultive mai multe cereale păioase dar porumbul a rămas principala cultură datorită multiplelor sale întrebuințări.

În ultimele două decenii structura culturilor a suferit modificări importante, dar în mod diferit pe cele două mari categorii de exploatații. Societățile comerciale cu suprafețe mari de teren s-au adaptat cerințelor pieței orientându-se înspre specii mecanizabile cultivate pe suprafețe întinse pentru a obține partizi mari de produse destinate cu precădere pieței externe.

O grupă de specii a căror suprafață cultivată s-a extins foarte mult în ultimii ani este aceea a oleaginoaselor, floarea-soarelui și rapiță, culturi mai mult sau mai puțin extensive cu randamente adesea la limita profitabilității în condiții de neirigare dar cu piață sigură (tabelul 2).

Sistemele de mașini de ultimă generație intrată în posesia marilor exploatații datorită diferitelor programe avantajoase le permite acestora să practice tehnologii performante și să pătrundă pe piața internațională în condiții de competitivitate.

Dezvoltarea industriei biocombustibililor a favorizat extinderea suprafeței cultivate cu plante oleaginoase care se exportă în mare măsură sub formă de materie primă ceea ce dezavantajează în final economia românească.

Ponderea mare a cerealelor în structura suprafeței cultivate, 67,1% în cazul gospodăriilor populației (exploatații de subzistență și semisubzistență) și 62,1% în cazul societăților comerciale reflectă caracterul extensiv al agriculturii românești, iar ponderea mare a plantelor oleaginoase în cazul societăților comerciale de mari dimensiuni accentuează și mai mult acest caracter.

Tabelul 2

Structura suprafețelor însămânțate în 2005, pe total agricultură și pe categorii de deținători de terenuri; % din arabil cultivat

(Structure of areas cultivated in 2005, on total agriculture and owner categories; % of cultivated arable)

Specificare	Total agricultură	Gospodăriile populației	Societăți comerciale și societăți agricole	Sector stat
<i>Cereale</i>	65,2	67,1	62,1	39,2
-grâu	26,8	23,8	38,2	16,1
-secară	0,2	0,3	0,1	0,03
-orz	5,4	4,6	8,2	5,3
-porumb	29,9	35,0	14,6	16,2
<i>Leguminoase</i>	0,5	0,5	0,6	0,6
-mazăre	0,2	0,2	0,5	0,5
-fasole	0,3	0,3	0,1	0,04
<i>Plante textile</i>	0,03	0,004	0,02	0,6
-în pentru fibră	0,002	0,0	0,0	0,0
-câneșă fibră	0,02	0,004	0,008	0,6
<i>Plante uleioase</i>	13,5	9,0	28,0	19,3
-floarea-soarelui	10,9	8,3	20,0	8,8
-rașiță	1,0	0,4	2,9	2,7
-soia	1,6	0,4	4,7	7,8
<i>Plante pentru alte industrializări</i>	0,4	0,3	0,6	0,1
-sfeclă de zahăr	0,3	0,2	0,5	0,1
-tutun	0,0004	0,04	0,04	0,03
<i>Medicinale total</i>	0,0	0,0	0,1	0,1
<i>Cartofi total</i>	3,2	4,2	0,4	0,3
<i>Legume+pepeni</i>	3,1	4,0	0,5	0,6
<i>Plante nutreț</i>	12,6	14,6	3,5	28,1

Sursa: MADR

Cultivarea plantelor oleaginoase s-a extins cu deosebire în județele din sudul și estul țării unde comparativ cu perioada economiei planificate ocupă suprafețe mult mai mari. Spre exemplu într-un grup de șapte județe din această parte a țării (Brăila, Constanța, Galați, Tulcea, Călărași, Ialomița și Teleorman) ponderea plantelor oleaginoase în structura suprafețelor cultivate era în anul 2007 de 31,5% față de numai 18,0% în anul 1989. Asta în timp ce soia se cultiva în anul 2007 pe o suprafață de peste cinci ori mai mică decât în 1989, datorită lipsei irigațiilor.

Cerealele, cea mai importantă grupă fitotehnică, pare să fie în expansiune în condițiile economiei de piață accentuând caracterul.

Reducerea suprafeței cultivate cu aproape două milioane de hectare comparativ cu anul 1989, crește ponderea cerealelor în structura suprafețelor cultivate deși în valori

absolute în anul 2009 s-au cultivat cu 784,6 mii ha mai puțin decât în 1989 (tabelul 3). Grâul și porumbul au fost afectate cel mai mult și anume 194,9 mii ha în primul caz și 390 mii ha în cel de-al doilea. Suprafața cultivată cu orez s-a redus de la aproape 50 mii ha la numai 13,3 mii ha (tabelul 4). Atât în cazul porumbului, cât și al orezului abandonarea și distrugerea sistemelor de irigații constituie principala cauză a acestei evoluții.

Tabelul 3

Suprafața și ponderea cerealelor și a leguminoaselor pentru boabe cultivate în teren arabil în România în anii 1989 și 2009

(Area and weight of cereals and legumes for grains cultivated in Romania, in 1989 and 2009)

Specificare	1989		2009	
	mii ha	%	mii ha	%
<i>Total suprafață cultivată</i>	9846,8	100,0	7884,1	100,0
<i>Cereale total</i>	6027,1	61,2	5242,5	66,5
- grâu și secară	2359,0	24,0	2164,1	27,4
- orz și orzoaică	767,8	7,8	517,5	6,6
- ovăz	105,7	1,1	202,7	2,6
- orez	49,3	0,5	13,3	0,2
<i>Total păioase</i>	3283,2	33,4	2897,6	36,8
- porumb și sorg	2743,9	27,8	2344,9	29,7
<i>Leguminoase boabe total</i>	311,3	3,2	37,4	0,5
- mazăre	96,9	1,0	21,8	0,3
- fasole	197,5	2,0	15,0	0,2

Sursa datelor: Anuarele statistice ale României 1990 și 2010.

Spre deosebire de cereale, suprafețele cultivate cu leguminoase pentru boabe s-au redus atât în valori absolute, cât și relative. Suprafața cultivată cu mazăre s-a redus de mai mult de 4,4 ori iar aceea cultivată cu fasole, de peste 13 ori. Față de aproape 200 mii ha, cât se cultiva în 1989, în 2009 se mai cultivau doar 15 mii ha (tabelul 4). În cazul culturii de mazăre, reducerea aproape la jumătate a efectivelor de animale poate constitui o explicație, în schimb pentru fasole liberalizarea pieței și pătrunderea în țară a unor produse la prețuri mai mici decât costurile interne explică reducerea drastică a suprafețelor cultivate.

Mutații semnificative s-au produs în structura culturilor și la grupa de specii încadrate statistic ca plante industriale întrucât semințele sau alte părți din plantă sunt utilizate ca materie primă pentru industrie.

Cele două grupe de plante textile, inul și cânepa pentru fibră cultivate înainte de 1990 pe suprafețe de 100-200 mii hectare se cultivau în anul 2009 pe suprafețe atât de mici încât nu mai puteau fi consemnate statistic. În aceeași situație se află inul pentru ulei, care de la 70-80 mii ha, cât se cultiva înainte de 1990, era cultivat în 2009 pe numai 80 ha, de 100 de ori mai puțin, sau tutunul a cărui suprafață cultivată s-a redus în curs de 20 de ani de la 30 mii ha la mai puțin de 1000 ha. Plantele medicinale se află într-o situație asemănătoare.

Tabelul 4

**Suprafața cultivată cu plante industriale, culturi intensive și plante de nutreț în arabil
în România în anii 1989 și 2009**

(Area cultivated with industrial, intensive and forage crops in Romania,
in 1989 and 2009)

Specificare	1989		2009	
	mii ha	%	mii ha	%
Total suprafață cultivată	9846,8	100,0	7884,1	100,0
Plante industriale	1269,2	12,9	1248,8	15,8
- în pentru fibră	70,1	0,7
- cânepă pentru fibră	46,1	0,5
- floarea-soarelui	433,7	4,4	760,9	9,6
- rapiță	19,8	0,2	415,3	5,3
- soia boabe	512,2	5,3	48,2	0,6
- în pentru ulei	78,6	0,8	0,8
- tutun	34,4	0,3	0,9
- ricin	26,3	0,3	-	-
- cicoare	6,4	...	-	-
- alte	-	-	13,1	0,2
- plante medicinale	41,6	0,4	9,4	0,1
Culturi intensive	872,3	8,8	545,5	6,9
- cartof	351,4	3,6	254,9	3,2
- sfeclă de zahăr	255,9	2,6	21,2	0,3
- legume	252,8	2,5	266,9	3,4
- căpșunerii	12,2	0,1	2,5	...
Plante de nutreț	1149,2	11,7	802,3	10,2

Sursa datelor: Anuarele statistice ale României 1990 și 2010

Grupa culturilor oleaginoase este singura care a cunoscut o extindere semnificativă în perioada economiei de piață, deși într-o altă structură. Floarea-soarelui se cultivă în prezent pe suprafețe cu 60-70% mai mari decât înainte de 1990, iar rapița pe suprafețe de peste 20 de ori mai mari (19,8 mii ha în 1989 și 4158,3 mii ha în 2009).

În schimb soia a scăzut semnificativ. Suprafețele cultivate fiind de peste 10 ori mai mici decât cele cultivate înainte de 1990. Fenomenul este paradoxal deoarece marile ferme de animale importă cantități mari de șroturi de soia. Singura explicație în acest caz constă în absența aproape totală a irigațiilor.

În sfârșit au fost selectate într-o grupă speciile cu tehnologii intensive a căror pondere în structura suprafețelor cultivate reprezintă un indicator privind gradul de intensivitate a agriculturii. Printre acestea se numără cartoful, sfecla de zahăr și legumele, produse cu o desfacere internă sigură și care deși se produc sau ar putea fi produse în țară constituie unul din cele mai importante segmente ale importului de produse agroalimentare.

Suma suprafeței cultivate cu cele patru culturi luate în studiu era în 1989 de 872,3 mii ha reprezentând 8,8% din arabilul cultivat. Suprafața cultivată cu acest grup de specii era în 2009 de numai 545,5 mii ha sau 6,9% din arabilul cultivat. Reduceri de suprafețe

cultivate s-au înregistrat la cartof cu 96,5 mii ha, la căpșunerii cu 9,7 mii ha. Cea mai mare reducere s-a înregistrat la sfecla de zahăr, cu 234,7 mii ha.

Cele 212,2 mii ha cultivate în 2009 reprezintă doar 8,3% comparativ cu suprafața cultivată cu sfeclă de zahăr în 1989. Menționăm că în tratatul de aderare la Uniunea Europeană (2007) România a primit o cotă de suprafață pentru sfecla de zahăr de 50 mii ha, niciodată realizată. Principala cauză, preferința producătorilor de zahăr din România pentru importul de zahăr brut a cărui prelucrare este mai avantajoasă dar fenomen care neglijează capacitatea de producție a agriculturii românești.

Cartoful, deși se cultivă pe suprafețe cu 100 mii ha mai mici decât în 1989 (circa 22%), producția obținută de peste 3800 mii tone (la randamente modeste de 15000 kg/ha) acoperă necesarul de consum intern cu 80-90 kg/locuitor anual față de 50-52 kg/locuitor în Franța, spre exemplu. Cu toate acestea piața românească este invadată de cartofi din Turcia și Egipt a căror singură calitate este dimensiunea „faraonică” dar despre care nu odată specialistul nr.1 în cartof din România, Dr.ing. Matei Berindei, afirma că sunt cartofi „porcești”. Legumele se cultivă pe suprafețe ceva mai mari decât în anul 1989. Ar putea acoperi consumul intern cu excepția sezonului rece, când economia de piață pune la dispoziția consumatorului întreg sortimentul importat din țările cu mai mult soare.

Suprafețele cultivate cu plantele de nutreț au scăzut cu circa 30%, deși suprafața ce revine la o UVM este mai mare cu 35%. Cauza – reducerea aproape la jumătate a efectivelor de animale.

CONCLUZII

- Comparativ cu perioada anterioară anului 1990, structura culturilor în arabilul cultivat s-a modificat în mod semnificativ. Se menține totuși caracterul cerealier și extensiv al producției.
- Abandonarea nejustificată a sistemului de agricultură în regim irigat care ar fi permis extinderea, cultivarea unor specii cu tehnologii intensive.
- Privatizarea agriculturii care permite proprietarului sau managerului privat să se orienteze spre o structură mai îngustă de culturi pentru care există o piață mai receptivă și mai avantajoasă din punct de vedere economic.
- Numărul mare de exploatații de subzistență și semisubzistență care practică un sistem de agricultură tradițional-extensiv.
- Globalizarea pieței și liberalizarea pieței care permit pătrunderea pe piața internă a unor produse obținute prin tehnologii intensive în condiții de competitivitate.
- Ineficiența practică a unor politici care să permită modernizarea și respectiv intensificarea agriculturii la scară națională nu numai la segmentul marilor producători.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

LUP, A., 2003 - *Dobrogea agricolă, de la legendă la ... globalizare*. Ed. Ex Ponto, Constanța.

LUP, A., 2007: *Introducere în economia și politica rural-agrară*. Ed. Ex Ponto, Constanța.

x x x: *Zonarea producției agricole pe județe – sinteză*. 1976, București.

x x x: *Anuarele statistice ale României 1990 și 2006*.

Prezentată Comitetului de redacție la 10 mai 2013